

А. В. Шевченко,
старший викладач кафедри міжнародних фінансів,
Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Розглядаються проблеми державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності України. Показано, що існує проблема з чітким відмежуванням функцій управління зовнішньоекономічними процесами в державі. Існуючий механізм регулювання і контролю за зовнішньоекономічною діяльністю держави може бути вдосконалений через усунення суперечливого характеру деяких його елементів та спрощення дії деяких його функцій. Для цього необхідне використання ефективних у сьогоднішніх умовах інструментів адміністративного контролю і регулювання з розумним їх поєднанням із вартісними регуляторами економічних процесів.

The problems of state management of foreign-economic activity of Ukraine are considered. It is indicated that there is a problem with the definite separation of governance functions of foreign economic relations in the state. The existent mechanism of regulation and control of the state foreign-economic activity can be improved with the help of the elimination of the conflicting character of its certain components and the simplification of the actions of its certain functions. Therefore it is necessary to apply to the effective at present instruments of management control and regulation with their rational combination with the cost regulators of economic processes.

Ключові слова: механізм державного управління, законодавча база, зовнішньоекономічні відносини України, інструменти адміністративного контролю.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Державні органи регулювання зовнішньоекономічної діяльності мають різну компетенцію, але в сукупності повинні взаємодоповнювати один одного і створювати дієвий механізм регулювання і контролю за зовнішньоекономічною діяльністю держави. Разом з тим, на сьогодні такий механізм має ще багато недоліків, спричинених коротким часом розвитку держави, недосконалістю правового регулювання. Чинна нормативна база України у сфері зовнішньоекономічної діяльності, яка була створена за останні майже двадцять років, має ще досить суперечливий характер. Численні зміни і поправки, доповнення все глибше ускладнювали механізм контролю за здійсненням зовнішньоекономічної діяльності. Напрями розвитку механізму регулювання та шляхи його вдосконалення буде розглянуто нижче.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичні аспекти оцінки розвитку державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності висвітлювались у публікаціях зарубіжних вчених А. Бузгаліна, Б. Зарицького, П. Ліндєрта, Ф. Мьоллерса, Б. Оліна, М. Пєбро.

У працях вітчизняних вчених В. Андрійчука, О. Білоруса, В. Будкіна, І. Бураковського, А. Гальчинського, В. Гейця, В. Губського, Л. Кістерського, Д. Лук'яненка, Я. П. Парія, А. Мокія досліджуються окремі напрями розвитку економічних інтеграційних процесів та двосторонніх економічних відносин між країнами, проблеми удосконалення механізму державного регулювання

зовнішньоекономічних зв'язків. Зокрема, двосторонні економічні відносини між країнами були предметом окремого аналізу у працях К.В. Корсак, В.В. Рокочі, Л.М. Садули, Л.П. Семеній, С.І. Соколенко, О.С. Сухолитко. Проте вказані дослідження недостатньо розглядали питання побудови механізму державного управління цими відносинами. Разом з тим, необхідно розглянути питання двосторонніх економічних відносин між Україною та ФРН в контексті економічних відносин між країнами з різним рівнем розвитку та індустріального напрямку розвитку України. Крім того, необхідно розглянути аспекти дії механізмів сучасного державного управління, за допомогою яких можна нейтралізувати та подолати небезпеки економічних криз.

МЕТА СТАТТІ

Окреслити напрями розвитку та внести пропозиції щодо удосконалення законодавчої бази для підвищення ефективності механізму державного управління українських зовнішньоекономічних відносин.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Регулююча діяльність національних органів у сфері зовнішньоекономічних зв'язків спрямована, як правило, на обмеження доступу іноземних товарів на внутрішній ринок і форсування вітчизняного експорту товарів, а також контроль за припливом у країну іноземного капіталу та іноземної робочої сили, стримування або, навпаки, залучення їх у певні періоди. Для досягнення Україною необхідного їй рівня в міжнародному

поділі праці необхідне підвищення конкурентоспроможності продукції та послуг, а тому критеріям світового ринку повинні відповідати не тільки окремі товари, але і галузеві підприємства в цілому. Звідси впливає необхідність підвищення конкурентоспроможності національної виробничої системи і всього господарського механізму країни. Без підвищення конкурентоспроможності продукції неможлива стабілізація експортної бази країни, а компаніям, яким вдається виробляти продукцію, що зберігає високі конкурентні властивості та технічну новизну протягом тривалого часу, як правило, належить лідерство в світовому виробництві [1, с. 11]. Для досягнення цієї мети необхідно чітко розмежувати обов'язки між макрорівнем, тобто державними органами, та мікрорівнем, тобто юридичними особами суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

У сфері зовнішньоекономічної діяльності державні органи повинні займатися тільки тим, що може регулюватися тільки державними органами. А саме:

- приймати національні законодавчо-нормативні акти, що регулюють ті аспекти зовнішньоекономічної діяльності, які дійсно це потребують (тобто встановлення "правил гри");
- підписувати та ратифікувати міжнародні угоди, що створюють сприятливі умови для торговельно-економічних відносин (угоди про вільну торгівлю, про уникнення подвійного оподаткування, про захист інвестицій і т. ін.);
- проводити сприятливу для зовнішньоекономічної діяльності політику курсоутворення;
- створювати сприятливі умови для залучення інвестицій;
- вдосконалювати митне законодавство для досягнення поставлених перед державою цілей;
- захищати внутрішній ринок та інтереси національних експортерів при проведенні антидемпінгових та спеціальних розслідувань.

Обов'язки суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності полягають у забезпеченні:

- якості та ціни продукції;
- асортименту (номенклатури) продукції, що виробляється;
- зниженні енергетичної складової в собівартості продукції;
- створенні спільних підприємств та представництв;
- організації реклами та виставково-ярмаркової діяльності [2].

У напрямі досягнення поставленої мети вже прийнято або підготовлено ряд законодавчих та нормативних актів, спрямованих на створення сприятливих умов для українського експорту. Це, зокрема, Державна програма стимулювання експорту, в тому числі продукції високотехнологічних виробництв, та комплексна програма затвердження України як транзитної держави.

Основні напрями, на яких співпадають інтереси держави та суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності і які потребують подальшого розвитку, полягають у наступному.

1. Створення спільних підприємств на ринках ФРН, участь у транснаціональних корпораціях. Створення СП дозволяє:

— покращити роботу підприємства завдяки збільшенню обсягів експорту за рахунок "виходу" на ринок країни-партнера по СП;

— збільшити обсяги експорту за рахунок спільного з партнером "виходу" на ринки третіх країн з конкурентоспроможною продукцією;

— збільшити обсяги продажів на внутрішньому ринку за рахунок підвищення якості і конкурентоспроможності продукції.

2. Значне збільшення присутності в Німеччині економічних агентів України. Економічні інтереси України за кордоном сьогодні представляють торгово-економічні місії в складі посольств України за кордоном, представництва суб'єктів ЗЕД, представництва обласних адміністрацій, союзів промисловців та підприємців, галузевих асоціацій, окремі представники фірм-експортерів, дилери великих українських підприємств. Але, за думкою експертів, їх загальна кількість є недостатньою для вирішення поставлених перед Україною цілей.

Створення представництв дозволяє закріпитися на ринку ФРН або навіть регіону за рахунок:

— можливості безпосередньо працювати з потенційними покупцями продукції;

— здійснення постійного моніторингу ринку країни перебування й оперативного інформування головного підприємства про необхідні дії з коректування цінової політики, технічних параметрів, якості продукції і т. ін.;

— оперативного відслідковування змін нормативно-законодавчої бази країни перебування, які можуть вплинути на обсяги продаж товару.

3. Участь у виставково-ярмаркових заходах. Участь українських суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності у виставках та ярмарках за кордоном є малоефективною та недостатньою для створення позитивного іміджу України як держави, що виробляє сучасні та якісні товари. Одночасно цей напрям є одним з найважливіших факторів збільшення обсягів експорту [3].

У цьому зв'язку зацікавлення набуває транзитний потенціал України, який може сприяти тому, щоб Україна стала центром міжнародної виставкової діяльності між країнами Європи та Азії. Реалізація цієї стратегії дозволила б:

— продемонструвати економічний потенціал України (особливо по регіонах) представникам світових ділових кіл, що наблизить потенційних інвесторів безпосередньо до господарюючих суб'єктів України;

— полегшити для національного товаровиробника вибір та досягнення домовленостей щодо закупки та отримання на інших умовах сучасного обладнання та технологій (в першу чергу, енергозберігаючих) за рахунок можливостей ознайомлення потенційного іноземного інвестора з конкретним українським підприємством на місці;

— зекономити кошти національних товаровиробників на участь у міжнародних виставках та ярмарках за кордоном;

— набагато полегшити та прискорити процес ознайомлення технічної, наукової, промислової та ділової спільноти України з сучасними досягненнями в різних галузях діяльності з метою їх запозичення та використання в українських розробках;

— створити сприятливі умови для реклами українсь-

ких підприємств, що бажають створити СП;

- створити широкомасштабну сучасну інфраструктуру виставкової діяльності, що в подальшому може стати однією з основних бюджетоутворювальних галузей країни;

- при будівництві та обладнанні сучасних виставкових комплексів у якості субпідрядників на пріоритетній основі залучити українські фірми і будівельні організації;

- створити велику кількість робочих місць для освіченої української молоді зі знанням іноземних мов саме в Україні, що вкрай важливо в стратегічному плані;

- значно прискорити процес асиміляції всіх інфраструктур України до рівня розвинутих країн;

- створити новий напрям прибуткової діяльності — діловий туризм, що дасть поштовх розвитку інфраструктур на обласному рівні, в першу чергу таких, як готельний бізнес, шляхи, телекомунікації, відпочинок.

Одним з найважливіших факторів сприяння зовнішній торгівлі є вдосконалення та спрощення митних процедур та загальної системи пропуску через державний кордон України. Проте на сьогодні має місце тенденція до зниження пасажиро-транспортних потоків через територію України на 5—7% щорічно [2].

Крім цього, вивчивши досвід європейських країн, необхідно:

- встановити найменш бюрократичні в порівнянні з іншими країнами процедури перетину кордону та митного оформлення для суб'єктів ЗЕД;

- встановити максимально спрощені процедури перетину кордону для товарів, які вивозяться або ввозяться для демонстрації на виставках; спростити процедури оформлення транзитних вантажів;

- скоротити кількість видів держконтролю на пунктах пропуску;

- скоротити час перебування в пунктах пропуску;

- скоротити кількість процедур, що здійснюються при митному оформленні;

- звести до мінімуму ставки зборів та платежів, що беруться при перетині держкордону;

- перейти від суцільного контролю до вибіркового;

- впровадити законодавче обмеження органів місцевої влади у використанні місцевих зборів з іноземних перевізників, з країнами реєстрації яких укладені відповідні міждержавні угоди;

- привести обладнання пунктів пропуску та регіональних митниць до європейських стандартів;

- спростити процедури перевірки або підтвердження якості товару при митному оформленні;

- здійснювати регулярне корегування тарифів на залізничні перевезення та перевалку вантажів у портах за результатами постійного моніторингу цих тарифів у державах-конкурентах України як транзитної держави.

Актуальним є прийняття нового закону про основи зовнішніх відносин, націленого на європейські реалії та зовнішньої політики України, як того вимагає чинна Конституція та розвиток міжнародної ситуації [4]. При цьому не виникає великої проблеми з гармонізацією українського законодавства з законодавством ЄС. Єврокомісія аналізує країну і визначає, чи можна їй вступати в зону вільної торгівлі [5]. Гармонізація необхідна лише

у випадку надто серйозних розбіжностей, які не дозволяють реалізувати принципи вільної торгівлі. Україні необхідно виконувати умови СОТ, щоб досягнути економічного прогресу. Тому необхідно дотримуватись основного принципу в сфері вільної торгівлі — зменшення вартості операцій (шляхом взаємного зменшення мита), що призводить до економічного зростання.

Зовнішньоекономічна політика України на першому етапі повинна включати інструменти, які ефективні в реальних умовах. Основний акцент повинен спрямовуватись на інструменти адміністративного контролю і регулювання (квотування, ліцензійна система, система реєстрації контрактів, валютне регулювання тощо) з розумним їх поєднанням з вартісними регуляторами (митом, податки, вплив на валютний курс) і взаємозамінністю цих заходів [6, с. 21—22].

ВИСНОВКИ

В умовах, що склалися, вкрай необхідним є створення системи державної підтримки і стимулювання експорту, яка сприяла б розвитку експортного потенціалу та забезпечувала прогресивні зрушення в структурі вивозу шляхом підвищення частки продукції з високим ступенем обробки. З врахуванням накопиченого міжнародного досвіду елементами такої системи можуть стати: гарантії та залучення експортерами кредитних ресурсів, гарантування та страхування експортних кредитів, часткова участь держави в реалізації перспективних інвестиційних експортоорієнтованих проектів, податкове заохочення експорту, надання експортерам інформаційних, маркетингових та консультативних послуг через загальнонаціональну державну мережу таких послуг, сприяння участі вітчизняних виробників у міжнародних виставках і ярмарках, просування вітчизняної продукції на зовнішні ринки з допомогою економічної дипломатії.

Література:

1. Соколенко С.І. Сучасні світові ринки та Україна / Соколенко С.І. — К.: Демос, 1995. — 354 с.
2. Парій Я.П. Діалектика інвестицій та розвитку національної економіки в умовах гео економічних трансформацій / Я.П. Парій // Державне управління: теорія та практика [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.academy.gov.ua/ej10/doc_pdf
3. Смірнов-Ласточкін В. Імідж — слабка ланка українського експорту / Смірнов-Ласточкін В. // Дзеркало тижня. — 2002. — № 4. — С. 9.
4. Бутейко А. Внутренняя "Одиссея" внешней политики: евроинтеграция или еврокамуфляж? / Бутейко А. // Зеркало недели. — 2003. — № 34. — С. 4.
5. Поже Л. Правова база відносин / Поже Л. // Бізнес. — 2000. — № 9. — С. 9.
6. Андрійчук В.Г. Проблеми формування і впровадження ефективної зовнішньоекономічної політики в умовах глобалізації та лібералізації світогосподарських відносин / Андрійчук В.Г. // Збірник матеріалів III науково-практичної конференції "Зовнішньоекономічна політика України в умовах глобалізації і регіоналізації світогосподарських зв'язків". — К.: УАЗТ. — 2000. — С. 14—23.

Стаття надійшла до редакції 09.09.2010 р.